

KÖNYVISMERTETÉS – BOOKS

Lars Jonsson: *Birds of Europe With North Africa and the Middle East*

Svédből fordította *D. Christie. Christopher Helm* (Publishers) Ltd. London. 1992
és Princeton University Press (USA, 1993)
559 o., több mint 2600 színes madárbrázolással, és 502 elterjedési térképpel.

Lars Jonsson: *Die Vögel Europas und des Mittelmeerraumes*

Németre fordította és átdolgozta *P. H. Bartel*. 560 o. Franckh Kosmos Verlag.
Stuttgart 1992.

Az európai ornisz határozókönyveinek száma gomba módra növekszik. A kontinens nyugati, északnyugati felének madárkedvelő lakossága mind több alkalmat talál, hogy a zordon évszakok elől délre meneküljön. E két jelenség kapcsolatának eredménye, hogy a legújabb határozókönyvek már nemcsak azokat a területeket foglalják magukba, ahol az olvasóközönségük él, hanem ahova télen kirándul!

Míg a remek amerikai határozók prototípusának szerzője, *Roger T. Peterson* a magyarra is lefordított határozójának eredetileg azt a címet adta, hogy Britannia madarainak terep-határozókönyve, a következő angol nyelvű határozó, a hetvenes évekből, már „Britannia és Európa madárhatározója” címet kapta (*B. Bruun és A. Singer, The Hamlyn Guide to birds of Britain and Europe, 1970*). Erre ráduplázott az angol és német nyelven kiadott zsebkönyv. Anglia és Európa madarai, Észak-Afrikával és a Közel-Kelettel (1972, *R. Fitter, H. Heinzel, és J. L. F. Parslow.*) A német kiadás címe *Parey's Vogelbuch, alle Vögel Europas, Nordafrikas und des Mittleren Ostens*. Ezek a könyvek – végeredményben tehát három új, terepre magukkal vihető, zsebbeférő határozókönyv – számos bővített, megújított, angolon kívül német, svéd stb. nyelvekre is lefordított kiadásban kaphatók a nyugat-európai piacon.

Eljött az ideje egy újabb, az előző hármat sok tekintetben felülmúló madárhatározó kiadásának. Ez meg is történt, *Lars Jonsson* ismert svéd ornitológus és madárfestő tollából és ecsetéből, 1992-ben. Egy ilyen könyv magyarországi vevőközönsége nem számos, de hiszen angol nyelven a legtöbb fiatal madárkedvelőnk ért vagy legalább is olvas, az idősebbeknek meg a német nyelvű kiadást ajánlom. A kezemben lévő kötetet 1993-ban, az amerikai közönségnek nyomtatták.

Az első, páratlan meglepetés, hogy a könyv elején, 21 dúsan illusztrált oldalon a meghatározáshoz szükséges alapismeretek kompendiumát találjuk. Ilyen részletesen még az eddig kiadott és kiválóan elismert madártani tankönyvek sem tárgyalják pl. a tollazatot, meg a madár testrészeinek nomenklatúráját.

Ez a vaskos „zsebkönyv” bizony gondot okozhat a hazai megfigyelőknek – nyáron, vagy egy szaharai, esetleg Izraelben töltendő madarász-kirándulásra, a súlya miatt! A sivatagi (vagy hortobágyi) melegben nehéz egy jó másfél kg súlyú könyvet zsebben cipelni. De hiszen lapszámban is kétszer akkora mint a magyarra fordított *Peterson*-féle madárhatározó, meg egy kicsikét nagyobb is, de lódenkabát zsebébe még belefér, meg így a sátorban, szabadban hálóknak fejpárnaként is jobban szolgál, mint a többi magyar vagy angol nyelvű határozókönyv.

De a fenti tréfás kifogások ellenére én Jonsson legújabb zsebkönyvét ajánlom mindenkinek, mert ez minden tekintetben komplett és a mai követelményeknek szinte 200 százalékban megfelelő, nehezen felülmúlható angol vagy német nyelvű madárhatározó.

De nézzük csak a részleteket! Találomra nyitogatva a könyvet, elsősorban a gazdag illusztrációk tűnnek szembe. Például a 346–347. oldalak bal oldalán három színes ábra van fejlécként, ezt követi az itt tárgyalt két faj, a nagy és fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos major* és *leucotos*) leírása, alul a más könyvekéhez hasonló 3 x 3 cm-es elterjedési térképeik. A jobb oldalt teljesen betölti egy művészi festmény, mindkét faj hímje és nőténye, egy száraz fenyő csonkján, a nagy fakopáncs fiókájának diagnosztikusan fontos feje kukucska ki a fészkelő odúból. Az említett fejleces összehasonlítás végett a fehérhátú fakopáncs délkeleti *lilfordi* alfaja, és a tarkahasú észak-afrikai *D. major numidus* hímjének képe, valamint egy *major* röpképe segíti a meghatározást. De a magyar olvasó kérdezheti: hol a balkáni fakopáncs? – Az előző oldalon! Hím, nőtény, és megint összehasonlításként, a nagy fakopáncs *D. m. pinetorum*, tehát közép- és dél-európai alfajának a feje mutatja, hogy a kettőt a bajuszsáv megléte vagy hiánya, valamint a balkáninak tisztább fehér pofája és alsórészei különbözteti meg. A fajleírás tömör és ahol kell rokon, vagy más hasonló megjelenésű fajjal hasonlítja össze a fontos ismertetőjegyeket. Ezt követi, egy-egy mondatban, a hangadás (hogyan és hol dobolnak, hívókiáltásaik), a habitátja (élőhelye), tápláléka, populációs és vonulási mozgalmi. Mindez 12–20 sorban.

A gyakrabban Európába tévedt tengerentúli vagy ázsiai és afrikai vendégek leírása rövidebb, ábrájuk a leginkább várható, téli vagy fiatalkori tollazatot illusztrálja.

Nincsen könyv hiba nélkül. Végigböngésztem a magyarországi fajok elterjedési térképeit és valóban találtam két szarvashibát: A széki lile (*Charadrius alexandrinus*) magyar alföldi szigetszerű előfordulása hiányzik, viszont a kormos cinegét (*Parus lugubris*) felhozta hazánkba a Balkánról. No, az vessen rá követ, aki ennél kevesebbet hibázik.

Prof. Dr. Undvady Miklós
Sacramento, Kalifornia

C. Urdiales, P. Pereira:

Identification key of *O. jamaicensis*, *O. leucocephala* and their hybrids.

ICONA. Madrid, 1994.

Az Észak-Amerikából származó jamaicai réce alfaj (*Oxyura j. jamaicensis*) az ötvenes években fogságból szabadult példányok révén, majd szándékos honosítási céllal került a költő fajok listájára Nagy-Britanniában. A megtelepedést követően a brit populáció olyan gyorsan növekedett, hogy a kilencvenes évek elejére létszámuk elérte a 3500 egyedet. 1965-ben jelent meg először az európai kontinensen. Az Ibériai-félszigeten a nyolcvanas években elérte a kékcsőrű réce költő területét, s ma már bizonyítottan költő faj nemcsak Belgiumban, Franciaországban és Spanyolországban, hanem az észak-afrikai Marokkóban is.

A jamaicai réce nyugat-palearktikumi terjeszkedése súlyos veszélyeket jelent az amúgyis érzékeny kékcsőrű réce számára. Sajnos nemcsak az élőhely ill. táplálékkonkurencia a probléma. A két réce faj könnyen kereszteződik egymással, s az utódok is termékenyek maradnak. Ha a jamaicai réce terjeszkedését nem sikerül megállítani, a kékcsőrű réce néhány évtizeden belül genetikai tisztaságának elvesztése miatt minden bizonnyal el fog tűnni a mediterránumból. Az észak-afrikai terjeszkedés hatása az ázsiai állományokra megjósolhatatlan.

A spanyol Természetvédelmi Intézet (ICONA) és a Spanyol Madártani Egyesület (SEO) a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács (BirdLife International) támogatásával programot hirdetett a jamaicai réce terjeszkedésének megállítására. Kívánatos volna minden észlelt és biztosan meghatározott példányuk, ill. hibridjük kilövése, de legalábbis nyomon követése. A kiadvány ehhez kíván szakmai segítséget nyújtani.

B. J.

Gerard Gorman: Where to Watch Birds in Eastern Europe.

Hamlyn, London, 1994.

A szerző hazai és kelet-európai madármegfigyelő túrák rendszeres vezetője. Csak kevesen ismerhetik Magyarországon, az 1991-ben hazai kiadásában mejelent A „*Guide to Birdwatching in Hungary*” c. könyve miatt annál többen Nyugat-Európában.

Kelet-Európa alatt a volt szocialista országok értendők NDK, Jugoszlávia és Albánia nélkül. Lengyel- és Csehországot, Szlovákiát, Magyarországot, Romániát és Bulgáriát részletesen tárgyalja. Az adott országra vonatkozóan hasznos információkkal szolgál a madármegfigyelő túrákra való felkészüléshez, beleértve a vidéki lakosság madarakhoz és a távcsövező emberekhez való viszonyát is. Az ország „birdwatcher” szemszögből való madártani jellemzésén, az évszakok értékelésén túl kitér a természetvédelem helyzetére, a természetvédelmi szervezetekre is. A 120 megfigyelő hely részletes jellemzése, a térképvázlatok a könyvet újdonsággá teszik, mert Európa e részére

vonatkozóan hasonló indíttatású munka eddig nem készült. Nem a szerző hibáztatható, amiért a könyv a volt Szovjetunió európai részét csak vázlatosan tárgyalja.

Jóllehet *Gorman* a kelet-európai rendszerváltozást követő egyre nagyobb érdeklődés miatt nyugat-európai, elsősorban angol madármegfigyelőknek szánta könyvét, a hazai, hasonló érdeklődésű madarászok, természetbarátok számára minden bizonnyal hasznos kalauz lesz. Kár, hogy magyar nyelven nem olvashatunk hasonlót.

B. J.

M. Dvorak, A. Ranner, H-M. Berg:
Atlas der Brutvögel Österreich – Ergebnisse der
Brutvogelkartierung 1981–1985 der Österreichischen
Gesellschaft für Vogelkunde.

Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie.
Wien, 1993.

A szerzők az Osztrák Madártani Egyesület ponttérképezési munkájának eredményeit foglalják össze 520 A4-es oldalon. Az egyes fajok elterjedési térképén a „költés bizonyított”, „valószínű” és „lehetséges” kategóriákat különböztették meg. Az adatgyűjtéshez használt finom kategóriákat, az adatgyűjtés módszerét részletesen elemzik a bevezető részben. A térképhez csatolva ismertetik az adott faj világelterjedését, élőhelyigényét, ausztriai állománynagyságát, annak történeti és jövőben várható változását. A legtöbb fajnál a költőhelyek tengerszint feletti magasságeloszlást is ábrázolják. Minden ismertetést irodalomjegyzék zár le. A fajokat német és latin nevükön kívül angol, szlovén, horvát és magyar nyelven is megadják.

B. J.

BEJELENTÉSEK – ANNOUNCEMENTS

Megújult a Madártani Intézet könyvtára

A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala 1992. évi beruházásának s főállású könyvtárosunknak köszönhetően az újjáalakított könyvtárban mintegy 300 féle folyóirat, s kb. 4000 kötet könyv újra helyben olvasható s részben kölcsönözhető. Az állomány számítógépes nyilvántartásba vétele – a folyóiratok már elkészültek – folyamatban van, melynek befejezésével minden érdeklődő használhatja, aki a használati szabályzatot elfogadja és betartja.

Új szerzeményeinkből:

Folyóiratok: Dutch Birding (Hollandia), Miscellanea Zoologica Hungarica, Ornis (Svájc), Tichodroma (Szlovákia), Troglodytes (Horvátország), Vogelkundliche Hefte Edertal (Németország).

Könyvek: E. Bezzel: Kompendium der Vögel Mitteleuropas – Passeres, M. L. Cody: Habitat Selection in Birds, S. Cramp: Handbook of the Birds of Europe VII. – Flycatchers to Shrikes, J. Fjeldsa: Guide to the Young of European Precocial Birds, N. Glutz von Blotzheim: Handbuch der Vögel Mitteleuropas 13. – Passeriformes. E. Gwinner: Bird Migration, R. E. Moreau: The Palearctic-African Bird Migration Systems, J. Penuelas: Biosphere, Evolution, Brains, and Sex, H. J. K. Terres: The Audubon Society; Encyclopedia of North American Birds, Walter: Eleonora's Falcon, D. I. Williamson: Larvae and Evolution.

A könyvtár állományát 1992–1994 években könyv és folyóirat adományokkal az alábbi magánszemélyek támogatták: Bod Lajos, Büki József, Esztergályos Lajos, Gorman Gerard, Györy Jenő, Haraszthy László, Hazslinszky Tamás, Kalotás Zsolt, Major István, Márta Viktor, Nechay Gábor, Rodics Katalin, Sterbetz István, Szekes Zoltán, Újhelyi Péter, Varga Ferenc.

K. Zs.

FUNDS FOR CONSERVATION PROJECTS

BirdLife International and the Fauna and Flora Preservation Society, with support from British Petroleum, hold an annual competition for conservation exploration projects. Projects entering the competition are judged especially on the level of host country involvement and the global importance of the conservation issues on which the project is focused. Proposals for 1995 expeditions must be entered no later than 31st December 1994.

For further information contact Michael K. Poulsen, BirdLife International, Wellbrook Court, Girton Road, Cambridge, CB3 0NA, U. K. Telephone (44–223) 277318; Fax (44–223) 277200.

INDEX ALPHABETICUS AVIUM

- Accipiter gentilis* 89–92, 203, 206, 226, 230
Accipiter nisus 89–92
Acrocephalus paludicola 133–143
Acrocephalus palustris 123–132
Acrocephalus schoenobaenus 133–143
Aegithalos caudatus 173–182, 224, 249
Aegyptius monachus 45–52
Alauda arvensis 123–132
Alectoris barbara 45–52
Alectoris barjosefi 45–52
Alectoris graeca 45–52
Alectoris greaca martelensis 45–52
Alectoris kakelik 45–52
Alectoris pliocaenica 45–52
Alectoris rufa 45–52
Alopochen aegyptiacus 9–40
Anas aff. acuta 45–52
Anas clypeata 45–52, 203, 226
Anas crecca 45–52, 203, 226
Anas penelope 45–52
Anas platyrhynchos 45–52, 173–182, 203, 225
Anas querquedula 45–52, 203, 225
Anas strepera 203, 226
Anser albifrons 9–40, 65–88, 207, 231
Anser anser 45–52, 65–88, 209, 2
Anser erythropus 207, 231
Anser fabalis 65–88, 173–183, 207, 231
Anthropoides virgo 45–52
Anthus trivialis 173–182
Apus apus 173–182
Aquila heliaca 159–171, 210–212, 228–229
Aquila pomarina 89–92
Ardea cinerea 45–52, 53–64, 173–182, 203, 225
Ardea purpurea 53–64
Ardeola ralloides 9–40, 53–64
Arenaria interpres 219, 242
Asio flammeus 89–92
Asio otus 45–52, 89–92
Athene noctua 9–40, 45–52, 89–92, 173–182
Aythya ferina 45–52, 203, 226
Aythya fuligula 173–182, 203, 226
Aythya nyroca 203, 226
Branta ruficollis 207–210, 231–234
Bucephala clangula 173–182
Burhinus oedicnemus 216, 218, 220, 239–242
Buteo buteo 89–92, 173–182, 206, 230
Calidris alba 219, 242
Calidris alpina 203, 212, 226, 235
Calidris canutus 219, 242
Calidris ferruginea 212, 219, 235, 242
Calidris melanotos 212–213, 235–236
Charadrius hiaticula 218, 242
Certhia brachydactyla 173–182
Certhia familiaris
Charadrius dubius 173–182, 203, 226
Carduelis cannabina 123–132
Carduelis carduelis 123–132
Casarca ferruginea 45–52
Chlidonias hybrida 204, 226
Chlidonias niger 173–182, 204, 226
Ciconia ciconia 173–182, 204–205, 226–227
Ciconia nigra 173–182
Circus aeruginosus 159–171, 203, 226
Circus cyaneus 173–182
Columba livia ssp. domestica 45–52, 173–182
Columba palumbus 45–52
Corvus frugilegus 93–110
Corvus monedula
Cuculus canorus 173–182
Cygnus cygnus 45–52, 203, 225
Cygnus olor 45–52, 173–182, 203
Delichon urbica 173–182
Dendrocopos major 173–182
Dendrocopos medius
Dryocopus martius 173–182
Egretta alba 53–64, 173–182, 203
Egretta garzetta 53–64, 203
Emberiza calandra 173–182
Emberiza citrinella 123–132, 173–182, 224, 249–250
Emberiza melanocephala 9–40
Emberiza shcoeniclus 173–182
Erithacus rubecula 173–182, 183–199
Eudromias morinellus 213, 218, 226, 236, 242
Falco cherrug 89–92, 159–171
Falco tinnunculus 45–52, 89–92, 159–171, 173–182
Falco vespertinus 89–92, 93–110
Ficedula albicollis 145–158, 173–182, 183–199
Ficedula hypoleuca 183–199
Fulica atra 45–52, 173–182, 203, 226
Galerida cristata 173–182
Gallinago gallinago 203, 226
Gallinula chloropus 203, 226
Gallus gallus 45–52
Garrulus glandarius 173–182

- Gavia arctica* 45–52
Grus grus 45–52
Haematopus ostralegus 203, 226
Haliaeetus albicilla 173–182, 206, 230
Himantopus himantopus 220, 244
Hirundo rustica 173–182
Hoplopterus spinosus 215–216, 238–239
Jynx torquilla 183–199
Lanius excubitor 173–182
Larus argentatus 203, 226
Larus canus 173–182
Larus ridibundus 173–182, 204, 220, 226, 243
Limicola falcinellus 219, 242
Limosa lapponica 219, 242
Limosa limosa 203, 226
Lymnocyptes minimus 219, 242
Mergus albellus 173–182
Mergus merganser 45–52, 173–182
Merops apiaster 123–132
Milvus migrans 173–182
Motacilla alba 123–132, 224, 247
Motacilla cinerea 222–224, 246–248
Neophron percnopterus 45–52
Netta rufina 203, 226
Nucifraga caryocatactes 221–222, 245
Numenius arquata 111–122
Numenius arquata arquata 111–122
Numenius arquata orientalis 111–122
Nycticorax nycticorax 53–64, 203, 225
Oenanthe oenanthe 173–182
Oriolus oriolus 173–182
Otis tarda 41–43, 45–52, 173–182
Oxyura leucocephala 9–40
Parus caeruleus 173–182, 183–199
Parus major 173–182, 183–199
Parus palustris 173–182, 183–199
Passer montanus 123–132, 183–199
Pastor roseus 159–171
Perdix perdix 41–43, 173–182
Phalacrocorax aristotelis 45–52
Phalacrocorax carbo 45–52, 53–64, 173–182
Phalacrocorax pygmaeus 53–64
Phalaropus lobatus 220, 242
Phasianus colchicus 41–43, 123–132, 173–182
Philomachus pugnax 203, 226, 212, 235
Phoenicurus ochruros 173–182
Phoenicurus phoenicurus 173–182, 183–199
Picus canus 183–199
Platalea leucorodia 53–64, 159–171, 203, 225
Plegadis falcinellus 53–64
Pluvialis apricaria 218, 242
Pluvialis squatarola 203
Podiceps cristatus 173–182
Podiceps nigricollis 203, 225
Podiceps ruficollis 45–52, 173–182, 203, 225
Porzana parva 9–40
Prunella collaris 9–40
Prunella modularis 173–182
Puffinus puffinus 45–52
Pyrrhocorax graculus 45–52
Pyrrhocorax pyrrhocorax 45–52
Pyrrhula pyrrhula 173–182
Rallus aquaticus 203, 226
Recurvirostra avosetta 173–182, 203, 226
Riparia riparia 123–132
Saxicola torquata 173–182
Scolopax rusticola 45–52
Sitta europaea 183–199
Sterna hirundo 204, 220, 220–221, 243–244
Streptopelia decaocto 9–40, 173–182
Strix aluco 89–92
Sturnus vulgaris 45–52, 159–171, 183–199
Sylvia atricapilla 123–132
Tadorna tadorna 45–52
Tetrastes bonasia 41–43
Tringa erythropus 203, 226
Tringa glareola 203, 226
Tringa hypoleuca 203, 226
Tringa nebularia 203, 226
Tringa ochropus 203, 212, 226, 235
Tringa stagnatilis 203, 219, 226, 242
Tringa totanus 173–182, 203, 226
Tryngites subruficollis 213–214, 236–238
Tyto alba 9–40
Turdus merula 173–182
Vanellus vanellus 173–182, 203, 215, 226, 238